

RAPORTTI edunvalvonnan jalkauttaminen päihdeasiameiostoiminnassa huhti-joulukuu 2018 ja tammi-toukokuu 2019

Päihdeasiameiostoiminta on järjestöpohjaista edunvalvontaa. Tavoitteena on vaikuttaa asiakkaiden asemaan ja kohteluun siten, että lakisääteiset oikeudet palveluihin ja etuuksiin toteutuvat tarpeen mukaan ja oikea-aikaisesti. Toiminnalla estetään palvelujen ja etuuksien väliinpuutoamistilanteita ja annetaan asiakkaille välineitä asioidensa hoitamiseen. Pääasiassa puhelimitse tapahtuvan asiakastyön lisäksi toiminta sisältää yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla tehtävää edunvalvonta-, verkostoitus- ja koulutustyötä.

Päihdeasiameiostoiminnan vuoden 2018 toimintasuunnitelmaan sisältyi kohtaamispaikkoihin jalkautuvan edunvalvonnan kehittäminen. Työssä oli tarkoitus luoda Elokolojen kanssa tehtävän yhteistyön kautta malli siitä, miten työntekijöitä ja vapaaehtoisia koulutetaan päihdepalveluja koskevasta lainsäädännöstä ja miten jatkossa tuetaan näin muodostuvaa verkostoa sekä käynnistetään mallin mukainen toiminta. Lisäksi oli tarkoitus tuottaa uusi materiaali asiakkaiden asemasta ja oikeuksista kohtaamispaikkojen käyttöön. Toimintamalli oli tarkoitus laajentaa toiminnan kehittämisen aikana myös muuhun kohtaamispaikkaverkoston.

Päihdeasiameiostoiminnalle on määritelty neljä tavoitetta. Niistä tavoite 3 (alla) liittyy erityisesti edellä mainittuun tehtävään.

Asiakkaiden oikeudet ja osallisuus palveluissa vahvistuvat eri päihdetoimijoiden keskinäisen yhteistyön keinoin

TOIMINNAN JA SISÄLLÖN TOTEUTUS

Tavoitteen saavuttamiseksi jatkettiin päihdeasiameiostoiminnan kehittämistä EHYT ry:n organisaatiossa, jäsenverkostoissa ja alueilla. Jatkettiin uusien vaikuttamiskanavien luomista, tiedon lisäämistä ja yhteistyön vahvistamista kunnissa, maakunnissa ja sote- alueilla. Koulutus- ja verkostotaapamisia järjestettiin yhteistyössä EHYT ry:n aluetoimijoiden ja jäsenjärjestöjen sekä kohtaamispaikkaverkoston kanssa. Koulutuksiin kutsuttiin alueen keskeisiä päihde- ja muita asiasta kiinnostuneita toimijoita julkiselta, yksityiseltä ja 3.sektorilta, vapaaehtois- ja vertaistoimijoita sekä läheisiä ja asiakkaita. Käytännössä tilaisuudet ovat olleet avoimia kaikille asiasta kiinnostuneille.

Vierailuja tehtiin 2018 keväästä toukokuun loppuun 2019 päihdepalveluihin 15 maakunnan alueelle, kaupunkeihin ja pienemmille paikkakunnille, joissa tehtiin keskustelevia tutustumiskäyntejä alueen päihdehoitopaikkoihin. Kaikilla edunvalvonnan jalkauttamisen alueellisilla käynneillä järjestettiin myös 1-2 edellä mainittuja tahoja kokoavaa koulutustilaisuutta. Mukana kiertueilla on ollut päihdeasiames, lakimies, aikuistyön suunnittelija ja kehittämis- ja edunvalvontakoordinaattori, jonka tehtävänä on ollut sopia, järjestää ja hoitaa kutsut alueellisesti koulutustilaisuuksiin liittyen, vastaanottaa ilmoittautumiset koulutuksiin ja pitää oma koulutusosuutensa. Myös EHYTin aluekoordinaattorit ovat mahdollisuuksien mukaan osallistuneet edunvalvonnan jalkauttamiskiertueille.

Koulutuksista

Maakuntiin tehtäviin vierailuihin liittyen vuonna 2018 ja 2019 lisättiin yhteistyötä EHYTin Elokolojen ja muun EHYTin kohtaamispaikkaverkoston kanssa. Koulutustilaisuudet järjestettiin pääasiassa verkoston kohtaamispaikkojen tiloissa, mikäli sellainen oli paikkakunnalla ja koulutuksiin on osallistunut näiden tahojen työntekijöitä, vapaaehtoisia, opiskelijoita ja kävijöitä.

Keväällä 2018 koulutusta järjestettiin aluksi em. ihmisille ja kohtaamispaikkaverkoston kanssa erityisesti päihdepalveluja koskevasta lainsäädännöstä. Varsinkin kiertueiden aloitusvaiheessa pidettiin myös päihdepalveluiden työntekijöiden koulutuksia, joissa on voitu käsitellä anonyymisti myös asiakastapauksia. Koulutuksiin on ollut ennakoimattomina kysymysten esittämismahdollisuus etukäteen päihdeasiamiehelle.

Käytännöksi on kuitenkin kokemuksen myötä vakiintunut kahden edellä mainitun koulutuksen yhdistelmä, josta on saatu eri puolilla Suomea hyvää palautetta. Syksyllä 2018 havaittiin toimivaksi malli, jossa samaan koulutukseen kutsuttiin ja osallistui niin päihdetyöntekijöitä ja muita kunnallisia työntekijöitä sekä 3.sektorin toimijoita, kohtaamispaikkojen kävijöitä ja päihdeidenkäyttäjien läheisiä kuulemaan samat asiat. Näissä tilaisuuksissa on ollut myös mahdollisuus kysymysten esittämiseen päihdeasiamiehelle niin sähköpostitse etukäteen kuin itse tilaisuudessakin. Tilaisuudet ovat siis olleet kaikille avoimia ja kutsuja on levitetty laajasti EHYTin omien alueellisten työntekijöiden kautta, sähköpostitse ja eri toimijoiden kautta, sekä EHYTin nettisivujen tapahtumakalenterin kautta.

Päihdetyöntekijöiden ja 3.sektorin yhteinen koulutus ja vuoropuhelun mahdollisuus on koettu merkitykselliseksi. Yhteinen tieto ja eri toimijoiden tutustuminen toisiinsa luo paremmat mahdollisuudet tavoittaa päihdeiden ongelmakäyttäjiä, myös mahdollisia väliinputoajia ja saada heitä hakeutumaan hoitoon. Päihdetyöntekijät ovat nähneet hyödyllisenä myös toistensa tapaamisen tilaisuuksissa. He toimivat usein laajalla alueella maakunnissa/sotealueilla ja näkevät mahdollisesti harvoin toisiaan.

Koulutuksissa on alusta lähtien lakimiehen päihdehoitoa koskevan luento-osuuden lisäksi ollut kehittämis- ja edunvalvontakoordinaattorin esitys, jossa on kerrottu myös kullekin paikkakunnalle tai alueelle ominainen matalan kynnyksen päihdehoitopaikka tai -paikat, josta hoitoon hakeutuminen on helpointa aloittaa, sekä lakisääteisten sosiaali- ja potilasasiamiesten paikalliset yhteystiedot. On keskusteltu myös 3.sektorin ja päihdehoidon alueellisesta yhteistyöstä. Koulutuksissa on aikuistyön suunnittelijan Kannustamalla muutokseen - onnistunut vuorovaikutus, huolen ilmaisusta auttamisesta ja kannustamisesta -koulutus, mikä täydentää hyvin kokonaisuuden.

Edunvalvontaosaajakoulutus

Kaikentyyppisten koulutustilaisuuksien yhteydessä on kerrottu suunnitteilla ja rakenteilla olevasta edunvalvontaosaajaverkostosta ja saatu näin osallistujia eri puolilta Suomea ensimmäiseen evoperuskoulutukseen, joka pidettiin Tampereella Kumppanuustalo Arttelissa kaksipäiväisenä joulukuussa 2018. Samoin saatiin osallistujia toiseen peruskoulutukseen keväällä 2019. Edunvalvontaosaajien koulutus on suunniteltu ja toteutettu yhdessä päihdeasiamiehen ja aikuistyön suunnittelijan kanssa. Koulutuksen suunnittelun ja toteutuksen aloittamisen varmistaminen sekä koulutusjärjestelyt ja kouluttaminen ovat olleet keskeisiä vs. kehittämis- ja edunvalvontakoordinaattorin työtehtäviä.

Edunvalvontaosaajat ovat edunvalvonnan jalkauttamisen kannalta tärkeitä toimijoita, jotka esim. kohtaamispaikoissa tai muussa toiminnassaan tavoittavat, neuvovat ja osaavat ohjata eteenpäin myös ns. väliinputoamisvaarassa olevia päihdehoitoa tarvitsevia tai päihdehoidossa ilmenevien ongelmien vuoksi tukea tarvitsevia ihmisiä. Koulutukseen osallistujat ovat olleet työntekijöitä 3.sektorilta ja päihdehoidosta sekä vapaaehtoisia. Tähän mennessä osallistujia on ollut myös viidestä Elokolosta, mukaan lukien Mielikahvila Tampereelta.

Viestinnästä ja yhteistyöstä

Päihdeneuvonnan toimintaa on esitelty ja markkinoitu jokaisessa tilaisuudessa eri puolilla Suomea sekä jaettu esitemateriaalia mm. hoito- ja kohtaamispaikkojen sekä muiden 3.sektorin toimijoiden käyttöön. Elokolut ja muut kohtaamispaikat sekä EHYTin 24/7 päihdeneuvonta tavoittavat toiminnassaan usein nimenomaan palvelujen ulkopuolella tai sinne putoamisvaarassa olevia henkilöitä. Päihdeasiamiestoiminnan esitettä sekä syksyllä 2018 julkaistua Heidi Poikosen päihdeasiamiestoiminnan pyynnöstä tekemää selvitystä nimeltä Peruspalveluiden saavutettavuus ja oikeusturva päihdehuollossa on jaettu kiertueella.

Muutama koulutustilaisuus on järjestetty yhteistyössä alueellisten toimijoiden toiveesta ja heidän kanssaan siten, että lainsäädäntöön liittyvät asiat ovat olleet tilaisuuden pääasiana ja koulutukseen ovat osallistuneet lähes kaikki maakunnan alueen päihdetyöntekijät. Näin toimittiin mm. Etelä-Pohjanmaalla syksyllä 2018 ja Kainuussa keväällä 2019.

Toimintasuunnitelman mukaisesti on sovittu, että jos EHYTin ARPA-jatkohankkeessa tai muussa aikuistyössä tulee esille ongelmia peliriippuvuudesta kärsivien tai heidän läheistensä hoitoon pääsyssä ja oikeuksien toteutumisessa, voi päihdeasiamiestoiminta antaa tukea ongelmien käsittelyssä. Näitä tapauksia ei kuitenkaan vuonna 2018 juurikaan ole ilmennyt. Peliriippuvuus on otettu keskusteluissa esille myös maakunnallisilla hoitopaikkakäynneillä. Rahapelaamiseen liittyvien ongelmien todettiin monessa paikassa alkaneen tulla enemmän esille ja ihmisten hakeutumisen hoidon piiriin lisääntyneen. Vielä ei kuitenkaan puhuta suurista määristä. Useimmilla päihdehoidon avopalveluyksiköillä eri puolilla Suomea on nettisivuillaan tieto, että niissä hoidetaan myös peli- ja muihin toiminnallisiin riippuvuuksiin apua tarvitsevia.

TUOTOKSET, TULOKSET JA VAIKUTUKSET

Edunvalvonnan jalkauttamiskiertueilla on tavattu ja koulutettu laajasti erilaisia päihde- ja peliriippuvuutta kohtaavia ja myös hoitavia tahoja. Päihdeasiamiestoiminta on ajantasaisen vapaaehtoisesti hoitoon hakeutuvan päihdeongelmaisen oikeuksia käsittelevän lakitiedon lisäksi antanut tietoa tekeillä olevista lakiuudistuksista aikaisempaa laajemmalle kohderyhmälle. Samalla tietoisuus asiakkaiden oikeuksien toteutumiseen paikallisesti liittyvistä ongelmista on kasvanut asiamiestoiminnassa. Kiertue on siis palvellut kaikkia osapuolia. Henkilöitä, jotka työssään tai vapaaehtoistyössään kohtaavat tukea ja apua hoitoon hakeutumiseen tai hoidon aikana ilmenevien ongelmien selvittämiseen tarvitsevia, on alettu kouluttaa ja kutsua edunvalvontaosaajiksi.

Konkreettiset tuotokset:

- koulutustilaisuudet alueilla, useimmiten EHYTin kohtaamispaikkaverkostossa
- yhteistyö eri päihde- ja muiden toimijoiden kanssa koulutustilaisuuksien järjestämisessä
- päihdeasiamiehen blogi- ja lehtikirjoitukset
- päihdeasiamiestoimintaa koskevat esitteet päivitetty
- päihdeasiamiestoiminnan kohderyhmää palveleva selvitys (Heidi Poikonen 2018).
- koulutusmateriaali eli kouluttajien diat
- edunvalvontaosaajien verkosto alkanut muodostua
- edunvalvontaosaajille on järjestetty kaksi peruskoulutusta
- tehty lyhyt ja selkeä OIKEUTESI PÄIHDEHOITOON - esite edunvalvontaosaajien ja kohtaamispaikkojen käyttöön
- hiljaisten signaalien tuottamaa tietoa tuotu myös muiden EHYTin toimijoiden käyttöön

Tulos:

- päihdehoitopaikkoihin suuntautuneilla vierailuilla on tavattu runsaasti työntekijöitä, myös ns avaintoimijoita
- koulutusmateriaalit jaettu koulutusten jälkeen osallistujille joko paperiversiona tai sähköisesti, niin maakunnallisten koulutusten osallistujille kuin edunvalvontaosaajillekin
- edunvalvonnan jalkauttamiskäyntejä tehty alueellisesti luvatus laajuisesti
- tavattu runsaasti työntekijöitä ja muita toimijoita koulutuksissa
- edunvalvontaosaajien motivaatiota ylläpidetään jatkokoulutuksella, jota alettu suunnitella syksyksi 2019 sekä uudella esitemateriaalilla heidän käyttöönsä

Vaikutus:

- ammattilaiset ovat kiertueiden jälkeen konsultoineet helpommin ja enemmän päihdeasiamiestä
- EHYTin alueelliset työntekijät ovat voineet tuoda ehkäisevän päihdetyön kuulumiset ja mm. tietoa tulevasta ept-koulutuksista myös heille ennestään vähemmän tutuille toimijoille, joiden kanssa on sen jälkeen ollut mahdollista myös verkostoitua ja aloittaa yhteistyötä
- osalta edunvalvontaosaajakoulutuksen käyneistä on saatu palautetta, että koulutuksen jälkeen on oltu rohkeampia ja varmempia joissain tilanteissa puolustamaan päihdeongelmaisia paremmin heidän oikeuksiinsa liittyvissä asioissa ja myös ruvettu huomaamaan paremmin ihmisiä, jotka ovat tuen tarpeessa hoitoon hakeutumiseen liittyvissä asioissa.
- päihdehuollon työntekijät ovat kiertueella rohkaistuneet tuomaan esiin myös palveluiden saatavuuteen liittyvää huoltaan, esimerkiksi että asiakas ei saa tarvitsemaansa palvelua riittävän nopeasti henkilöstövajauksen, jonojen tms vuoksi.
- kiertueilla on tavoitettu suoraan ja välillisesti monipuolisesti kohderyhmää, joka ei ehkä muuten olisi saanut tietoa vapaaehtoisesti päihdehoitoon hakeutuvan lakisääteisistä oikeuksista.

SEURANNAN JA ARVIOINNIN TOTEUTUS

- seurattu erityyppisten koulutustilaisuuksien ja hoitopaikkakäyntien osallistujamääriä
- saatu osallistujilta välitöntä suullista arviointia tilaisuuksissa ja edunvalvontaosaajakoulutusten lopuksi myös kirjallisesti ja sähköpostitse.
- seurattu mahdollisuuksien mukaan osallistujien alueellista kattavuutta.
- tilaisuuksissa jaetun materiaalin (pamin esitteet ja muu materiaali) määriä seurattu.
- ehkäisevän ja korjaavan päihdetyön yhteistyön sekä verkostoyhteistyön alueellista kehittymistä on arvioitu keskusteluilla EHYTin alueellisten työntekijöiden kanssa.
- kouluttajien itsearviointi on jatkuvaa ja sitä tehdään jokaisen tilaisuuden jälkeen myös yhdessä. Koulutusmateriaaleja on päivitetty tarpeen mukaan
- edunvalvontaosaajien verkoston vapaaehtoisille on toimitettu esite- ja koulutusmateriaalit sekä toimitetaan myös uusi esitemateriaali
- vuoden 2019 aikana molemmat peruskoulutuksen saaneet edunvalvontaosaajaryhmät kutsutaan yhteiseen jatkokoulutukseen. Heille on tarjottu yhteydenpitomahdollisuus EHYTin työntekijään. Yhteydenpidon välinettä suunnitellaan.
- edunvalvontaosaajilta on pyydetty palautetta koulutuksista, oman tehtävän toteutumisesta ja tuen tarpeesta. Jatkokoulutuksessa huomioidaan saatu palaute.
- Yhteistyöstä ja sen vaikutuksista muun aikuistyön, päihdeneuvontapuhelimen ja järjestötyön kanssa kysytään säännöllisesti 2-3 kertaa vuodessa sähköpostitse. Tässä vaiheessa palaute on ollut lähinnä suullista.

04-12/2018 maakunnat, joissa käyty päihdepalveluissa tai muuten tavattu päihdetoimijoita edunvalvonnan jalkauttamiskiertyeellä, sekä järjestetty yksi tai useampi koulutustilaisuus/paikkakunta

- Varsinais-Suomi (Turku)
- Pohjois-Pohjanmaa (Oulu)
- Etelä-Pohjanmaa (Seinäjoki)
- Päijät-Häme (Lahti)
- Lappi (Kemi, Tornio, Rovaniemi)
- Pohjois-Savo (Kuopio)
- Etelä-Savo (Mikkeli)
- Pohjois-Karjala (Joensuu/Siun sote)
- Satakunta (Pori, Rauma)
- Uusimaa (Porvoo)

01-05/2019 maakunnat, joissa käyty edunvalvonnan jalkauttamiskiertyeellä päihdepalveluissa ja/tai muuten tavattu päihdetoimijoita, sekä järjestetty yksi tai useampi koulutustilaisuus/paikkakunta

- Kanta-Häme (Hämeenlinna)
- Pohjois-Savo (Iisalmi/ Ylä-Savon sote)
- Pohjanmaa (Vaasa)
- Keski-Pohjanmaa (Kokkola/Soite)
- Kainuu (Kajaani, Paltamo)
- Uusimaa (Hyvinkää/ Keusote)
- Kymenlaakso (Kotka 5/2019)

Lukuja edunvalvonnan jalkauttamiskiertyeilta

- Edunvalvonnan jalkauttamiskiertyeen 4-12/2018 ja 1-5/2019 koulutustilaisuuksia yhteensä 20, joissa osallistujia yhteensä 295	
- Päihdeasiamiestoiminnan esitettä jaettu 3950 kpl.	
- Heidi Poikosen selvitystä jaettu 360 kpl	
- Päihdeneuvonnan esitettä jaettu kpl	
- EHYT ry aikuistyön muuta materiaalia jaettu kpl	
- OIKEUTESI PÄIHDEHOITOON- esitettä on jaettu vasta 5/2019 alkaen Päihde- ja Kohtaamispaikkapäivillä 100 kpl ja kiertyeellä 50 kpl.	

Edunvalvontaosaajien peruskoulutukset joulukuun 2018 ja maaliskuun 2019
- osallistujia yhteensä 30
- osallistujat seuraavilta paikkakunnilta: Rauma, Hämeenkyrö, Pirkkala, Kangasala, Tampere, Helsinki, Kuopio, Järvenpää, Turku, Hämeenkoski, Salo ja Paimio

Kohtaamispaikat, joissa järjestetty koulutustilaisuuksia edunvalvonnan jalkauttamiskiertueilla 2018-2019
Lahden Elokolo
Turun Elokolo
Hyvinkään Elokolo
Seinäjoen järjestöalo
Porin Yhteisökeskus
Oulun Kumppanuuskeskus
Hämeenlinnan kumppanuustalo
Kumppanuustalo Artteli, Tampere (evo-koulutukset)
Tornion järjestöalo
Kumppanuustalo Viikari, Kotka
Kohtaamispaikka Olkkari, Seinäjoki
Mikkelin Työttömät ry
Kansalaistalo, Joensuu
ELOkolo, Rovaniemi
Ruokala Eines, Kajaani
Iisalmen keskustan Pysäkki
Muita:
Päihdepalvelusäätiön ryhmätila, Kuopio
Seurahuoneen ryhmätila, Kokkola
Sosiaalikeskuksen ryhmätila, Vaasa
Mieslahden opisto, Paltamo

Syksyn 2019 toiminnan alustavaa suunnittelua

Suunnitellut käyntikohteet syksyllä 2019

- Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä PHHYKY
- EKSOTE/E-Karjala, Lappeenranta, Imatra
- Länsi-Uusimaan, Lohja
- Peruspalvelukuntayhtymä Kallio
- Keski-Suomi, Sovatek

- Turku ja Salo, samalla kertaa Raisio
- Savonlinna, Itä-Savon sairaanhoitopiiri
- **Kahden edunvalvontaosaajien peruskoulutusryhmän jatkokoulutus** suunniteltu pidettäväksi Tampereella Kumppanuustalo Arttelissa 24.-25.10. 2019. Tilavaraus tehty.

Johtopäätöksiä

- päihdeasiamiestoiminta ja muut kiertueelle osallistuneet on poikkeuksetta otettu positiivisesti vastaan kaikkialla päihdepalvelujen paikoissa. Useimmiten myös vaikeista asioista esim. toiminnan muutosvaiheissa on kerrottu avoimesti. Olemme tavanneet sekä päälliköitä että perustason työntekijöitä. Vaikutelmaksi on siis jäänyt, että vierailut on koettu tarpeellisiksi. Tämä näkyy myös päihdehuollon henkilöstön lisääntyneinä konsultoina yhteydenottoina päihdeasiamieheen.
- edunvalvonnan jalkauttamistoiminnan olisi hyvä saadun kokemuksen perusteella olla jollain volyyminällä jatkuvaa. Syksyksi 2019 on jo alustavasti suunniteltu jatkoa kiertueelle maakuntiin ja yhteistyöalueille, joilla ei vielä ole käyty. Myös pienempien ja syrjäisempien kuntayhtymien työntekijät ja 3.sektori tarvitsevat tätä tietoa. Myös edunvalvontaosaajakoulutuksen jatkuvuus ja koulutettujen tuki on taattava.
- tieto ja tiedon päivittäminen päihdeasiakkaan lakisääteisistä oikeuksista tulee olemaan tarpeellista edellä esitellyille tahoille myös sote- ja maku-uudistuksen, sekä laki- ja strategiauudistusten jatkuessa uudella hallituskaudella
- kiertueet ja koulutukset ovat opettaneet paljon paitsi maamme päihde- ja mielenterveyspalveluista ja riippuvuuksien hoidon alueellisista yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista, myös onnistuneesta moniammatillisesta yhteistyöstä ja tiimityöstä.
- muuttuvassa toimintaympäristössä edunvalvontaosaajia, rinnalla kulkijoita, tarvitaan entistä enemmän ja kipeämmin. Päihdepalvelut ja niihin hakeutuminen vaatii voimia ja tietoa, palveluiden muutosvaiheissa vielä enemmän. Auttavia, ymmärtäviä ja kannustavia ihmisiä ruohonjuuritasolla tarvitaan, jotta kaikilla apua ja hoitoa tarvitsevilla olisi sitä myös mahdollisuus saada.

29.5.2019 Riitta Sattilainen